

A dark, artistic portrait of a woman's face, focusing on her eyes and lips. The image is heavily shadowed, with several bright, out-of-focus circular light spots (bokeh) scattered across the frame. The text is overlaid on the image in a white, sans-serif font.

Arti
laukinės
širdies

Clarice
Lispector

baltos lankos

Clarice Lispector

Arti
laukinės
širdies

Iš portugalų kalbos vertė Audrius Musteikis

baltos lankos

...Motina...

Vieną dieną iš toli atvažiavo tėvo draugas ir jiedu apsikabino. Atėjus vakarienės metui Žoana apstulbo ir susisielojo pamachiusi ant stalo nuoga geltoną vištą. Tėvas su tuo vyru gėrė vyną ir vyras vis kartojo:

– Negaliu patikėti, kad tu įsitaisai dukrą...

Tėvas juokdamasis grėždavosi į Žoaną ir sakydavo:

– Nusipirkau už kampo...

Tėvas buvo linksmas, bet sykiu rimtas, maigė rutuliukus iš duonos minkštimo. Kartais sriūbteldavo didelį gurkšnį vyno. Vyras, atsisukęs į Žoaną, paklausė:

– Žinai, kad paršelis sako kriuu kriuu kriuu?

Atsiliepė tėvas:

– O, kaip tau puikiai pavyksta, Alfredai...

Vyro vardas – Alfredas.

– Tik tu nepastebi, – pridūrė tėvas, – kad mergaitė jau per didelė tokiems žaidimams kaip mėgdžioti paršelį...

Visi juokėsi, Žoana irgi. Tėvas jai davė kitą vištos sparnelį ir ji valgė be duonos.

– Koks jausmas turėti dukrytę? – kramtydamas paklausė vyras.

Tėvas nusivalė burną servetėle, pakreipė galvą ir šypso-
damas atsakė:

– Kartais toks, tarsi laikytum rankose karštą kiaušinį.
Kartais joks: visiškas atminties praradimas... O kartais – lyg
turėtum dukrą, tikrą dukrą.

– Dukryte, dukryte, mergyte, mažyte, rožyte, – dainavo
vyras, pasisukęs į Žoaną. – Kuo tu būsi, kai užaugsi, tapsi mer-
gina ir visa kita?

– Mielasis, apie visa kita ji neturi žalio supratimo, – pa-
reiškė tėvas. – Bet jeigu nesupyks, atskleisiu jos planus. Ji man
sakė, kad užaugusi bus didvyre...

Vyras ėmė juoktis, vis juokėsi ir juokėsi. Staiga liovėsi,
suėmė Žoanos smakrą ir kol laikė, ji negalėjo kramtyti.

– Juk nežliumbsi, kad paslaptis atskleista, ar ne, mergyte?

Paskui buvo kalbama apie dalykus, nutikusius tikrai dar
prieš jai gimstant. Kartais net ne apie tuos dalykus, kurie nu-
tinka, o tuos, kurie vien žodžiai, – bet viskas dar prieš jai gims-
tant. Jai šimtąkart labiau būtų patikę, jeigu būtų liję, tada daug
lengviau miegoti nejučiant tamsos baimės. Abu vyrai dairėsi
savo skrybėlių rengdamiesi išeiti ir ji atsistojusi timptelėjo tė-
vui už švarko.

– Dar pabūk...

Vyrai susižvalgė ir stojo akimirka, kai ji nežinojo, pasiliks
jie ar išeis. Bet kai tėvas su draugu truputį surimtėjo, o paskui
ėmė kvatoti, suprato, kad pasiliks. Bent jau kol ją suims toks
miegas, kad ji eis gulti nė negirdėdama lietaus, negirdėdama
žmonių, galvodama apie kitą juodo, tuščio ir tylaus namo da-
lį. Tiedu susėdo parūkyti. Šviesa sublykčiojo jos akyse, o kitą

dieną, vos pabudusi, ji eis pasidairyti į kaimyno sodą, pasižiūrėti vištų, nes šiandien valgė keptą vištą.

– Negalėjau jos užmiršti, – kalbėjo tėvas. – Ne, be perstojo negalvodavau. Bet vis švysteli mintis kaip priminimas pagalvoti vėliau. Ateina tas vėliau, o aš neįstengiu mąstyti iš rimtųjų. Tik lengvas smilkulys, be skausmo, toks kažkoks ai!, tuščio susimastymo minutė, o paskui užmarštis. Ji buvo vardu... – žvilgtelėjo į Žoaną, – ji buvo vardu Elza. Prisimenu, net sakiau jai: vardas Elza – kaip tuščias maišas. Buvo subtili, dygi – tu juk žinai, ką tai reiškia, tiesa? – kupina jėgos. Tokia greita pateikti griežtas išvadas, tokia nepriklausoma ir atšiauri, kad jau per pirmąjį pokalbį pavadinau laukine! Įsivaizduok... Ji juokiasi, paskui surimtėja. Tuomet mėgindavau įsivaizduoti, ką veikia per naktis. Nes atrodė neįmanoma, kad miegotų. Ne, ji niekada neatsipalaiduodavo. Ir dar ta jos sausa odos spalva – laimė, mergaitė jos nepaveldėjo – spalva, kuri nederėjo su naktiniais marškiniais... Gal naktimis melsdavosi, žiūrėdavo į juodą dangų, budėdavo dėl ko nors... Mano prasta atmintis, neprisimenu net kodėl pavadinau ją laukine. Bet ne tokia prasta, kad ją pamirščiau. Vis regėdavau einančią per smėlyną, tvirti žingsniai, veidas užsklęstas ir atitolęs. Keisčiausia, Alfredai, kad ten negalėjo būti jokio smėlyno. Bet regėjimas nesiliovė ir nesidavė paaiškinamas.

Vyras, kone gulėdamas ant kėdės, teberūkė. Žoana nagu brūžino raudoną seno krėslo odą.

– Kartą pabudau karščiuodamas, auštant. Rodos, tebejaučiu burnoje liežuvį kaip tada, karštą, sausą, šiurkštų lyg mazgotė. Tu žinai, kokį siaubą man kelia kančia, sielą galėčiau parduoti. Ir galvojau apie ją. Neįtikėtina. Buvau jau trisdešimt

dvejų, jeigu neklystu. Su ja susipažinau dvidešimties, probėgšmais. Ir sielvarto akimirką, netekęs tiek daug draugų – tavęs irgi, nes nežinojau, kur buvai prapuolęs, – tą akimirką galvojau apie ją. Po galais...

Draugas nusijuokė.

– Tikrai po galais...

– Tu net neįsivaizduoji: nebuvo matęs, kad kas jaustų tokią neapykantą žmonėms, nuoširdžią neapykantą, taip pat ir panieką. O sykiu būtų toks geras... kažkaip sausai geras. Ar klystu? Aš iš tų, kuriems nepatinka toksai gerumas: kai iš žmonių tarsi juokiamasi. Bet pripratau. Jai manęs nereikėjo. Nei man jos, tas tiesa. Tačiau gyvenome kartu. Ir dabar kažin ką atiduočiau, kad galėčiau sužinoti, apie ką ji šitiek galvodavo. Tu mane pažįsti ir žinai, koks esu, bet šalia jos tau atrodyčiau kaip pats paprasčiausias žmogelis pasaulyje. Įsivaizduok, kokią įspūdį tai padarė mano vargšei kukliai šeimynėlei: tarytum būčiau į tą rožinį, padorų gyvenimą – prisimeni, Alfredai? – čia abudu nusijuokė, – tarytum būčiau atnešęs raupų užkratą, atsivedęs eretikę, nežinia ką... O labiausiai norėčiau, kad jos atžala nebūtų kaip ji. Nei kaip aš, apsaugok Viešpatie... Laimė, atrodo, Žoana eis savo keliu...

– O toliau? – paklausė vyras patylėjęs.

– Toliau... nieko. Ji numirė, kai tik gavo progą.

Kiek vėliau vyras pasakė:

– Žiūrėk, tavo dukra beveik užmigo... Padaryk gerą darbą, paguldyk ją.

Bet ji nemiegojo. Tik prisimerkusi, leidusi galvai nusvirtinti į šoną, jautėsi maždaug taip, tarsi lytų, viskas pamažu liejosi.

Taigi kai jau reikės gultis ir užsikloti antklode, ji bus geriau pasirengusi užmigti ir nejaus tamsos, slegiančios krūtinę. O šiandien ji bijo Elzos. Betgi negalima bijoti motinos. Motina – tai kaip tėvas. Kai tėvas nešė ją koridoriumi į kambarį, Žoana įsikniaubė į jį, jautė stiprų kvapą, skleidžiamą jo rankų. Nebyliai kartojo: ne, ne, ne... Drąsindamasi pagalvojo: rytoj, rytoj iš pat ryto pamatyti gyvas vištas.

Besileidžianti saulė virpėjo tarp žalių šakų. Balandžiai kažką lasiojo ant žemės. Kartkartėmis į klasę iš žaidimų kiemo atsklisdavo vėjelio dvelksmas ir tylą. Viskas pasidarydavo lengviau ir mokytojos balsas plevendavo kaip balta vėliava.

– Ir nuo to laiko jis ir visa jo šeima buvo laimingi. – Pauzė, medžiai sode sujudėjo, buvo vasaros diena. – Kitai pamokai raštu trumpai atpasakokite šitą istoriją.

Dar panirę į pasakojimą, vaikai pamažu išsijudino, giedros akys, patenkintos burnos.

– O ką gauni, kai esi laimingas? – jos balsas buvo ryški, aštri strėlė. Mokytoja pasižiūrėjo į Žoaną.

– Pakartok klausimą.

Tyla. Mokytoja šypsojosi, tvarkingai dėliodamasi knygas.

– Paklausk iš naujo, Žoana, aš neišgirdau.

– Norėčiau žinoti: kai pasidarai laimingas, kas nutinka? Kas būna po to? – reikliai pakartojo mergaitė.

Moteris pažvelgė į ją apstulbusi.

– Tai bent mintis! Manau, pati nežinai, ką nori pasakyti, tai bent mintis! Pasakyk tą patį klausimą kitais žodžiais...

– Būti laimingam reiškia gauti ką?

Mokytoja išraudo – kažkodėl ji rausdavo. Kreipėsi į visą klasę, paskelbė pertrauką.

Pagalbinis darbuotojas nuėjo pakviesti mergaitės į mokytojų kambarį. Ten buvo mokytoja.

– Sėskis... Daug žaidei?

– Truputį...

– Kuo tu norėtum būti užaugusi?

– Nežinau.

– Na, gerai. Žinok, man irgi kilo mintis, – ji raustelėjo. – Pasiimk popieriaus, užrašyk ten klausimą, kurio šiandien manęs paklausi, ir pasidėk ilgam. Kai užaugsi, vėl perskaiityk. – Mokytoja pasižiūrėjo į ją. – Kas žino, gal vieną dieną pati galėsi kaip nors atsakyti... – Ji neteko įprastinio rimtumo, dar kiek paraudo. – O gal visa tai nebebus svarbu, tada bent jau atrodys linksma, kad...

– Ne.

– Kas ne? – nustebusi paklausė mokytoja.

– Man nepatinka linksmintis, – išdidžiai pareiškė Žoana. Mokytoja vėl tvykstelėjo raudoni.

– Gerai, eik žaisti.

Kai Žoana dviem šuoliais atsidūrė prie durų, mokytoja vėl ją pašaukė, šįkart išraudusi iki kaklo, nuleidusi akis, stumdydama ant stalo padėtus popierius.

– Tau neatrodo, kad būtų įdomu... smagu tai, ką patariau, užsirašyti klausimą ir jį pasilaikyti?

– Ne, – atsakė ji.

Ir grįžo į kiemą.

Žoanos pasivaikščiojimas

– Aš labai prasiblaškau, – pasakė Žoana Otavijui.

Kaip erdvė, įrėmintą keturių sienų, įgyja savitą vertę, ne dėl to, kad ji erdvė, bet kad yra įrėmintą sienų. Otavijus ją paversdavo kažkuo, kas būdavo nebe ji, o jis, ir Žoana tam nesipriešindavo iš gailėsčio jiems abiem, nes abudu nemokėjo išsilaisvinti per meilę, nes prislėgta ji nesipriešindavo savajai kančios baimei, negebėjimui peržengti ribos ir imti maištauti. Be to, kaipgi būsi susaisyta su vyru, jeigu neleisi jam tavęs įkalinti? Kaip uždrausi jam sumūryti savo keturias sienas jos kūnui ir jos sielai? Ar įmanoma ką nors turėti neleidžiant turėti tavęs?

Popietė buvo nuoga ir vaiki, be pradžios ir pabaigos. Skraidė lengvučiai juodi paukščiai, labai ryškūs giedrame ore, skraidė nelydimi jokio žmogaus žvilgsnio. Tolumoje driekėsi mėšlių kalnų tirštynė. Galėjai žiūrėti dvejopai: įsivaizduodamas, kad jie tolimi ir didžiuliai, tai pirmas būdas; antras, kad nedideli ir artimi. Šiaip ar taip, paiki, rudi ir kieti kalnai. Kaip ji kartais nekėsdavo gamtos! Pati nežinojo kodėl, jai rodėsi, kad pastaroji mintis kartu su kalnais pateiks kokią nors išvadą, tarsi pliaukštelėdama delnu per stalą, smarkiai pliaukštelėdama: šekit! Tasai pilkžalis klodas, slūgsantis

joje tarytum tingus, liesas ir šiurkštus kūnas, įsitaisęs joje, perdžiūvęs kaip šypsena be seilių, kaip įjaudrintos akys be miego, tasai klodas sustingusių kalnų akivaizdoje tik patvirtino esąs. Ko jai nepavyko sugriebti, užčiuopti, dabar atrode šlovinga, laisva, didu ir tuščias reikalas mėginti apibendrinti: grynas oras, vasaros popietė. Nes tikrai būta daugiau. Beprasme pergalė viršum kuplių medžių, nežinojimas, ką daryti su visu tuo. Ak, Dieve. O, žinau, taip: jeigu Dievas egzistuoję, tikrai tučiuojau apleistą šį pasaulį, pernelyg iščiustytą kaip namai šeštadienį, tylūs, be dulkelės, pakviptę muilu. Žoana šyptelėjo. Kodėl išvaškuotuose, išvalytuose namuose ji pasijusdavo vieniša, tarsi klajotų vienuolyno koridoriais? Ir dar daugybė kitų dalykų, į kuriuos žiūrėdavo. Jei tik iškęsdavo ledinį šaltį kepenyse, būdavo smelkiama tolimų aštrių pojūčių, staigių išganingų minčių ir jeigu būtų reikėję prabilti, būtų ištarusi: nepakartojama, rankas ištiesusi į priekį, tikriausiai užsimerkusi.

– Taip, aš labai prasiblaškau, – pakartojo.

Jautėsi kaip sausa šaka, įbesta į orą. Plona, apaugusi sena žieve. Tikriausiai ištroškusi, tik netoliese vandens nebuvo. Bet visų pirma tas gniuždantis tikrumas, kad jei dabar vyras ją apkabintų, ji visais nervais pajustų ne malonų švelnumą, o juos deginančias citrinos sultis, kūną nelyginant medieną prie ugnies, išsiritusią, sueižėjusią, sausą. Negalėjo nusiraminti sakydama: tai viso labo pauzė, paskui gyvenimas plūstelės kaip kraujo banga, nupraus mane, suvilgys perdžiūvusią medieną. Negalėjo apgaudinėti savęs, nes žinojo ir tai, kad gyvena ir kad tokios akimirkos yra kažin ko sunkaus, skausmingos patirties,

už kurią turėtų jaustis dėkinga, viršūnė: tai lyg jausti laiką anapus savęs, atsiribojus.

– Pastebėjau, kad tau patinka vaikščioti, – tarė Otavijus imdamas nuo žemės šaką. – Beje, patikdavo ir prieš mums susituokiant.

– Taip, labai, – atsakė ji.

Galėjo atsakyti jam kaip nors mažliai, taip būtų sukūrusi naują tarpusavio santykį. Tas jai labiausiai ir patikdavo būnant su žmonėmis. Ji neprivalėjo paisyti praeities ir vienu žodžiu galėjo sukurti ištisą gyvenimą. Jei pasakytų: aš trečią mėnesį nėščia, ei!, kažkas tarp jų taptų gyva. Nors Otavijus ir nėra ypatingas įkvėpėjas. Su juo didžiausia tikimybė, kad prisiriši prie to, kas jau įvykę. Bet ir tada, jam taip žiūrint: „pagailėk manęs, patausok“, kartkartėmis ji staiga atgniauždavo delną leisdamą paukšteliiui išskristi. O kartais, galbūt dėl jos saktomų žodžių, tarp jų nenusitiesdavo joks tiltas, netgi priešingai, atsirasdavo plyšys. „Otavijau, – ūmai sakydavo ji, – ar kada pagalvojai, kad taškas, vienas atskiras taškas, yra vienvėds maksimumas? Taškas negali kliautis nė pačiu savimi, neretai jis yra už savo ribų.“ Tarytum būtų sviedusi į vyrą rusenantį nuodėgulį, jos žodžiai atšokdavo ir krisdavo, sprūsdavo šiam iš rankų, kol jis išsilaisvindavo nuo jų kitais žodžiais, šaltais kaip pelenai, pelenai užpildyti plyšiui: lyja, išalkau, graži diena. Gal kad ji nemokėjo žaisti. Bet mylėjo jį, tą jo gebėjimą pririnkti šakų.

Ji kvėpė šiltą ir gryną popietės orą, bet tasai kažkas, kas joje reikalavo vandens, liko įsitempęs ir sustingęs tarytum laukiantysis sušaudymo užrištomis akimis.

Atėjo naktis, o ji tebealsavo tuo pačiu bergždžiu ritmu. Bet kai kambarį švelniai nušvietė aušra, iš patamsio išniro švieži daiktai, ji pajuto į patalą įsirangiusią naują rytą ir atsimerkė. Atsisėdo lovoje. Jautėsi taip, tarytum mirties nebūtų, tarytum ji galėtų ištirpti meilėje, tarytum amžinybė būtų atsinaujinimas.